

SHAHAR EKOLOGIYASI VA YASHASH MUHITI SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI

Jumaqulova Zulayho Bahodirjon qizi

Andijon davlat texnika insituti Assistent o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada shahar ekologiyasining dolzarb muammolari, ularning aholining sog'lig'i va hayot sifatiga ta'siri, shuningdek, yashash muhitini yaxshilash bo'yicha taklif va tavsiyalar tahlil qilingan. Shahar ekologiyasi muammolarini hal etishda ekologik qurilish, yashil hududlarni kengaytirish, chiqindilarni boshqarish va transport tizimini modernizatsiya qilishning ahamiyati asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *Shahar ekologiyasi, yashash muhiti, atmosfera havosi, chiqindilarni boshqarish, yashil hududlar, ekologik qurilish, transport ekologiyasi, ekologik madaniyat, barqaror rivojlanish.*

Abstract: *This article analyzes the current problems of urban ecology, their impact on the health and quality of life of the population, as well as proposals and recommendations for improving the living environment. The importance of ecological construction, expansion of green areas, waste management, and modernization of the transport system in solving urban ecological problems is substantiated.*

Keywords: *Urban ecology, living environment, atmospheric air, waste management, green areas, ecological construction, transport ecology, ecological culture, sustainable development.*

KIRISH

XXI asrda urbanizatsiya jarayoni jadallashib, dunyo aholisining katta qismi shaharlarda yashamoqda. Shu bilan birga, sanoat va transportning rivojlanishi shahar ekologiyasi muammolarini keskinlashtirmoqda. Atmosfera havosining ifloslanishi, yashil hududlarning qisqarishi, chiqindilar miqdorining ortishi va shovqin darajasining oshishi inson salomatligi hamda shahar infratuzilmasiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli shahar ekologiyasi va yashash muhitini yaxshilash masalalari dolzarb ilmiy-tadqiqot yo'nalishlaridan biridir. Urbanizatsiya jarayonining tezlashuvi natijasida dunyo aholisi tobora ko'proq shaharlarda yashay boshladi. Bu esa shaharlarning infratuzilmasi, ekologik barqarorligi va yashash muhitiga katta bosim yuklamoqda. Atmosferaning ifloslanishi, chiqindilar muammosi, yashil hududlarning qisqarishi va shovqin darajasining ortishi zamonaviy shaharlarning asosiy ekologik muammolaridan hisoblanadi.

Asosiy qism

Odamlarga tabiat kerak. Biz hammamiz bu haqiqatni oddiy darajada tan olamiz, lekin tobora olomon va resurslarga talabchan dunyo aholisi sifatida biz boshdan kechirayotgan tendentsiyalar bizni har kuni tabiat bilan uyg'unlikdan uzoqlashtirmoqda. Biz urbanizatsiyalashgan dunyoda ekanligimizga shubha yo'q: 2023 yil holatiga ko'ra, dunyo aholisining 56 foizi shaharlarda istiqomat qiladi va ekspertlar prognozlariga ko'ra,

2050 yilga kelib aholining qariyb 70 foizi shaharliklar bo'ladi. Agar biz tabiat bilan sog'lom munosabatlarga qaytayotgan dunyoni tasavvur qilish haqida jiddiy bo'lsak, shaharlar haqidagi odatiy tushunchalarga qarshi chiqishimiz kerak: ular qanday qurilgan, ular nimadan qurilgan va ular suv, energiya, tovarlar va odamlarning murakkab oqimlarini qanday boshqaradi. Agar biz buni yaxshi qilsak, tabiat va o'zimizga foyda keltiradigan shaharlarni va ulardagi hayotimizni boshqarish yo'llarini topamiz, degan konsensus paydo bo'ldi. Bu yangi g'oya emas - barqarorlik paradigmasi ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy manfaatlar chambarchas bog'liqligini aytadi. Bu bizning kompaniyamizning asosiy e'tiqodidir. Shunga qaramay, biz shahar ekologiyasi fanini restavratsiya amaliyotiga olib chiqish yo'limizni takomillashtirish uchun asosiy tamoyillar to'plami sifatida uch karrali natija yetarli emasligini ham bilamiz. Buning uchun bizga shahar ekologik restavratsiyasining yaxshiroq ta'rifi va ekologik fikrlashni shaharlar yildan-yilga va o'nlab yillar davomida amalga oshiradigan infratuzilma investitsiyalariga qanday mazmunli kiritishimiz bo'yicha ko'rsatmalar kerak. Bu bizning amaliyotimizda ko'p o'ylaydigan narsa va biz shahar ekologiyasi va restavratsiyasining asosiy g'oyalarini yaxshiroq aniqlashga yordam bergan loyihalarga hissa qo'shish sharafiga ega bo'ldik. Shuningdek, biz shahar ekologiyasining rivojlanayotgan amaliyotiga qiziqishimiz bilan o'rtoqlashadigan tegishli fanlar bo'yicha boshqa amaliyotchilarni kashf qilishdan katta zavq oldik: landshaft arxitektorlari; ekologlar; oqim, daryo va qirg'oq geomorfologlari; va odamlar tabiatni qanday his qilishlarini tushunishga yordam beradigan ijtimoiy olimlar.

Shahar ekologiyasining asosiy muammolari

1. Atmosfera havosining ifloslanishi – transport vositalari va sanoat korxonalaridan chiqayotgan zararli gazlar natijasida havoning sifati yomonlashadi.

2. Chiqindilar muammosi – maishiy va sanoat chiqindilarini saralash va qayta ishlash tizimining sustligi atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

3. Suv resurslarining ifloslanishi – oqova suvlarning to'liq tozalanmasdan tashlanishi ekologik xavfni kuchaytiradi.

4. Yashil hududlarning kamayishi – qurilish maydonlarining kengayishi natijasida daraxtzor va parklarning qisqarishi havoning tabiiy filtrlash jarayoniga zarar yetkazadi.

5. Shovqin va elektromagnit ifloslanish – transport oqimi, ishlab chiqarish va kommunikatsiya texnologiyalari shovqin darajasini oshiradi.

Yashash muhitini yaxshilash yo'llari

- Yashil hududlarni ko'paytirish: daraxt ekish, park va bog'larni kengaytirish, "yashil tom" texnologiyalarini joriy etish.

- Transport tizimini ekologiklashtirish: elektroavtobuslar, tramvaylar va velosiped yo'llarini rivojlantirish.

- Chiqindilarni boshqarish: qattiq chiqindilarni saralash, qayta ishlash zavodlarini barpo etish.

- Suv resurslarini muhofaza qilish: oqova suvlarni zamonaviy biologik va kimyoviy usullar yordamida tozalash.

- Ekologik qurilish: energiya tejamkor uylar, quyosh panellari, tabiiy shamollatish tizimlarini qo'llash.
- Aholining ekologik madaniyatini oshirish: ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalari orqali ekologik madaniyatni shakllantirish.

Xulosa

Shahar ekologiyasini yaxshilash nafaqat hukumat organlari, balki har bir fuqaroning faol ishtirokini talab qiladi.

Daraxt ekish, chiqindilarni to'g'ri saralash, transportdan oqilona foydalanish kabi oddiy choralarning o'zi ham katta samara beradi. Shaharlarning ekologik barqarorligini ta'minlash orqali insonlarning sog'lom hayot kechirishi va kelajak avlodlarga qulay yashash muhitini qoldirish mumkin.

Shahar ekologiyasi va yashash muhitini yaxshilash masalalari kompleks yondashuvni talab qiladi. Hukumat, korxonalar va aholining hamkorligi orqali transportni ekologiklashtirish, chiqindilarni qayta ishlash, yashil hududlarni kengaytirish va energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish orqali shaharlarning ekologik barqarorligini ta'minlash mumkin. Bu esa sog'lom va qulay yashash muhitini yaratishning eng muhim omillaridan biridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risidagi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2021.
3. Abdullayev A., Xolmatov N. Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Rasulov X. Shahar ekologiyasi va urbanizatsiya muammolari. – Samarqand: Zarafshon, 2020.
5. Odum E.P. Fundamentals of Ecology. – Philadelphia: Saunders College Publishing, 2005.
6. UNEP (United Nations Environment Programme). Urban Environment and Sustainability Report. – Nairobi, 2022.
7. WHO (World Health Organization). Air Pollution and Urban Health. – Geneva, 2021.
8. Xudoyberdiyev Sh. Ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
9. Brundtland, G.H. Our Common Future (The Brundtland Report). – Oxford: Oxford University Press, 1987.
10. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Shahar infratuzilmasi va ekologiya bo'yicha statistik ma'lumotlar. – Toshkent, 2023.